

I.

O kolejach żelaznych w ogólności.

Pod wyrazem „cywilizacya“ rozumieć należy nietylko doskonałość praw i obyczajów, wyższą moralność i inteligencyę, lecz i osiągnięty w pewnym stopniu dobrobyt. Cywilizacya jest to suma bogactwa krajowego, składającego się ze wszystkich pierwiastków życia i sił istnienia danego narodu — wyobraża ona zarazem pokój, wolność publiczną i oświatę, jak barbarzyństwo oznacza wojnę, niewolę, ciemnotę i nędzę.

W pośród czynników, które przyczyniają się do rozwoju cywilizacyi, pierwsze miejsce zajmują ułatwione komunikacye, a przedewszystkiem koleje żelazne. Zdawało by się, że cywilizacya jako rzecz nie materyalna, niema nic wspólnego z kolejami, czyli z rzeczą materyalną, tymczasem istnieje między niemi ścisły związek, bo jeżeli rozwój człowieka i jego dobrobyt podlega prawom fizycznym, to oczywiście wszelkie instytucye lub wynalazki, które mu do tego rozwoju pomagają, muszą mieć także stronę materyalną.

Dosyć zwrócić uwagę na kraje wysoko ucywilizowane, jak np. na Francję, Anglię, Niemcy lub Stany Zjednoczone Północnej Ameryki, w których potęga produkcyjna doszła do najwyższego stopnia, ażeby przekonać się, że one wysoki szczebel cywilizacji i bogactwa osiągnęły przez rozwój komunikacji lądowych i morskich.

Obok tego posiadają one także najwięcej instytucji kredytowych, banków, towarzystw ubezpieczeń i wielką ilość szkół technicznych i rzemieślniczych, które wychowują wielki zastęp ludzi fachowych, do przemysłu odpowiednio wykształconych i przygotowanych.

Przez postęp w naukach i ich zastosowanie, głównie zaś przez rozlewanie oświaty w masy ludu, cywilizacja stwarza tem samem nowe źródła pracy i zarobku, zwiększa pomyślność i dobrobyt ogółu, skutkiem czego i sposób życia narodu staje się więcej racjonalnym i odpowiednim do potrzeb człowieka.

Największą dziś dźwignią dobrobytu ogólnego i bogactwa krajowego, są drogi żelazne, bo korzyści materialne jakie one przynoszą narodom, są istotnie nieobliczone.

Przedewszystkiem łatwy i tani przywóz materiałów surowych stwarza przemysł i handel — następnie zwiększa produkcję krajową, wreszcie ułatwia zbyt i konsumpcję tejże produkcji. Cała też prawie nasza rolna produkcja jest wywożoną za granicę, a nasze wyroby wysyłane są do wewnętrznych gubernij Cesarstwa, a nawet w inne części świata. Ilez to znowu artykułów spożywczych lub surowych materiałów przybywa do nas z innych krajów, tak dalece niezbędnych dla zaspokojenia codziennych naszych potrzeb, że bez nich obecnie nie można by było się obyć. Naprzykład brak towarów kolonialnych lub innych artykułów spożywczych jak dotkliwie dałby się uczuć w co-

dziennem pożywieniu, nie mówiąc już o bawelnie, która jest tak nieodzowną dziś dla naszej odzieży.

Niezależnie od przerabiania przywożonych surowych materyałów i eksploatacyi mineralnych bogactw w kraju, który to przemysł otwiera źródła pracy i zarobku, koleje żelazne znacznie podnoszą wartość gruntów miejskich, a przedewszystkiem wartość majątków ziemskich, położonych w bliskości stacyj kolejowych. Rzecz naturalna, że jeżeli fabrykant albo rolnik ma łatwość przewozu swej produkcyi i przywozu surowych materyałów, to zmniejszywszy siły pociągowe, tańszym kosztem produkuje, a oprócz tego za swe wyroby lub płody otrzymuje wyższą cenę, mogąc je taniej przywieźć do miejsca konsumpcyi — korzyści zatem dla majątków ziemskich i fabryk położonych w bliskości dróg żelaznych są widoczne.

Oprócz materyalnych zysków, drogi żelazne przynoszą również nieobliczone korzyści polityczne i moralne. Ponieważ szybka i łatwa komunikacya skraca odległość; wszystkie więc części każdego państwa mogą prawie codziennie utrzymywać z sobą stosunki, wymieniać wyroby lub płody i jednocześnie być rządzone. Na najobszerniejszych nawet terytoryach, można obecnie zaprowadzić jednolitą administracyę, byleby tylko połączone były drogami żelaznymi.

Koleje stanowią także potężny środek obrony krajowej — szybka mobilizacya i koncentracya wojsk, łatwo zadaje cios silniejszemu nawet przeciwnikowi, jeżeli się do wojny należycie nie przygotował, jak mieliśmy tego przykład w wojnie francusko-pruskiej w roku 1870.

Niespodziewanie prędkiemu wkroczeniu wojsk niemieckich, przez zmobilizowanie armii kolejami żelaznymi,

po wypowiedzeniu wojny, zawdzięczają Prusacy swe zwycięstwo nad Francuzami.

W dawnych czasach podróżowali tylko albo ludzie bardzo możni, własnymi końmi i w otoczeniu liczego orszaku dla obrony i bezpieczeństwa, albo też pieszo biedni rzemieślnicy lub wyrobnicy, którzy w dalekich stronach szukali pracy i zarobku, nie mogąc ich mieć w miejscu rodzinnem lub w własnym kraju.

Zaprowadzenie pierwszych poczt we Francyi za Ludwika XIV, a następnie na wzór tychże zorganizowane poczty w całej Europie przy końcu XVII a na początku XVIII stulecia, dały możność większej liczbie osób korzystania z dalszych podróży. Istniały wprowadzić nawet jeszcze w starożytności pewnego rodzaju poczty, lecz wyłącznie dla użytku rządowego lub dla panujących rodzin i ich otoczenia — osobom prywatnym nie było dozwolone z nich korzystać.

Dziś bogaty czy biedny, pan czy jego sługa, wszyscy podróżują razem nawet w jednym pociągu. Wszyscy mają jednakowe prawa posługiwać się koleją żelazną, a co więcej, że wszyscy muszą być posłuszni służbie kolejowej podczas podróży, bo przepisy kolejowe obowiązują zarówno wszystkie stany, nie czyniąc żadnego między nimi wyróżnienia, nikt nie jest tu uprzywilejowany.

Dzięki szybkiemu i taniemu przenoszeniu się z miejsca na miejsce, obecnie miliony osób podróżuje; narody coraz więcej zbliżają się do siebie i zaczynają poznawać się, a przez tak częste obcowanie, powstaje między nimi sympatya i uczą się wzajemnie cenić i kochać.

Każdy teraz naród dążąc do polepszenia swego bytu, przyjmuje od drugiego to, co znajdzie dla siebie pożyteczne lub doskonalsze. Wszystkie też wynalazki zapro-

wadza zaraz u siebie i stara się jaknajprędzej korzystać ze zdobyczy rozumu i wiedzy, osiągniętych u innych ludów. Z tego powodu z wielką szybkością rozchodzą się idee postępu i cywilizacji po całym świecie; oświata przenika do najniższych warstw społecznych i powstaje wspólność interesów wszystkich.

Również i handel przybrał szerokie rozmiary, objął prawie wszystkie części świata, a przez wzajemną wymianę płodów lub wyrobów, połączył z sobą narody nawet te, które dawniej się nie znały, a nawet nienawidziły.

Nie można też pominąć dobroczynnego wpływu dróg żelaznych i na zdrowie publiczne.

Przedewszystkiem praca na kolejach dodatnio oddziaływa na zdrowie służby kolejowej i przedstawia warunki bardzo przyjazne, pod względem zdrowotności prawie dla całego personelu. Następnie tysiącom rodzin zamieszkającym w miastach, uprzystępnia korzystanie ze świeżego powietrza podczas sezonu letniego; wreszcie ułatwia mieszkańcom wsi szybkie otrzymanie pomocy lekarskiej i środków leczniczych.

Ilu to chorobom zapobiega górskie lub wiejskie powietrze — ilu chorych korzysta teraz z różnych zakładów kuracyjnych za granicą, dokąd można się udać bez wysiłku i trudu i bez znacznych kosztów, a ilu to tysiącom mieszkańców wsi, spieszna pomoc lekarza ocala zdrowie i życie.

Z tego co powiedziano widzimy, że koleje żelazne są powołane do oddania wielkich usług, a dobroczynny ich wpływ nie tylko ogranicza się na zwiększeniu bogactwa i dobrobytu danego narodu, lecz zarazem rozszerza cywilizację i oświatę w całej ludzkości.

Już w stosunkach międzynarodowych wskutek związków kolejowych, jak niemniej przez ułatwienie podróży milionom ludzi, znikać zaczynają różnice ras i nienawiści, sztucznie nieraz podtrzymywane w widokach politycznych. Ogólne interesy i cel narodów układają się harmonijnie, zwiększa się uczucie braterstwa i być może, iż w niedalekiej przyszłości, Europa jako najucywilizowanaśza część świata, nietylko będzie posiadała jeden związek wszystkich zbudowanych w niej kolei, ale stanie się związkiem wszystkich krajów w jej skład wchodzących, w którym będą nietylko jedne miary, wagi i monety, lecz jedna narodowość, jeden język, jedno prawo i jeden kościół. Wszystkie też narody z pośpiechem gorączkowym budują koleje żelazne, otwierają i szkoły, a zapał ten mający za zadanie połączyć je materyalnie, porównać można z zapałem budowy kościołów w wiekach średnich, które miały na celu złączyć ludzi pod względem duchowym.

II.

Początek i rozwój dróg żelaznych.

Już w starożytności starano się o dobre komunikacye, to jest o łatwy transport ciężarów, bo jak wspomina historia, że Egipcyanie dla przewożenia wielkich kamieni do budowy olbrzymich piramid i świątyń, używali drewnianych okraglaków, po których przesuwano te ciężary do miejsca przeznaczenia. Następnie Rzymianie, zrozumiawszy wa-